

ROZMOWY O EUROPIE

Bezpieczeństwo energetyczne Europy. Jak uniezależnić się od Rosji?

THINKTANK[®]

Publikacja została współfinansowana ze środków Komisji Europejskiej w ramach cyklu

„Rozmowy o Europie” i odzwierciedla jedynie stanowisko jej autorów.

Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za jej zawartość merytoryczną.

Wskutek inwazji Rosji na Ukrainę kwestia bezpieczeństwa energetycznego Europy stała się nagląca, gdyż część państw członkowskich Unii Europejskiej w dużej mierze opiera swój miks energetyczny na dostawach rosyjskiego gazu i węgla. Szok, jaki Europa przeżywa, prowadzi przede wszystkim do zmiany percepcji Rosji: z kraju, z którym się handluje i prowadzi interesy zmieniła się w zagrożenie. Dlatego dążymy do gospodarczego odcięcia się od tego kraju, przynajmniej w sektorach strategicznych takich jak energetyka.

W marcu 2014 r. UE [nałożyła sankcje na Rosję](#) w odpowiedzi na bezprawną aneksję Krymu. Udało się je konsekwentnie przedłużać co pół roku. 23 lutego 2022 r. zdecydowano o ich rozszerzeniu po uznaniu przez prezydenta Rosji, Władimira Putina niepodległości separatystycznych obwodów donieckiego i ługańskiego. Od 24 lutego 2022 r., w odpowiedzi na napad na Ukrainę, [Unia Europejska wprowadzała kilka pakietów nowych sankcji](#). Podjęto bezprecedensowe środki w celu poważnego osłabienia bazy ekonomicznej Rosji, pozbawienia jej kluczowych technologii i rynków oraz znacznego ograniczenia jej zdolności do finansowania wojny.

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE EUROPY. JAK UNIEZALEŻNIĆ SIĘ OD ROSJI?

| ROZMOWY O EUROPIE

2

Jak wygląda energetyczna mapa Europy? Jakie są nasze źródła energii i od kogo kupujemy surowce? Z czego wynika uzależnienie od ropy i gazu z Rosji? Czy to kwestia braku alternatywy, czy ceny? W jaki sposób i w jakiej skali Europa przestawia się na odnawialne źródła energii, i czy dzięki temu nie będzie zależna od zewnętrznych dostawców? Czy wojna w Ukrainie przyspieszy transformację energetyczną, czy ją spowolni? Czy grożą nam niedobory prądu? Czy wojna zmusi Europę do utrzymania już istniejących i budowy nowych elektrowni jądrowych? Jaka będzie sytuacja energetyczna naszego kontynentu za kilkanaście lat?

Na te tematy debatowali uczestnicy dyskusji on-line: **dr Sonia Buchholtz**, dyrektorka ds. finansowania transformacji energetycznej Forum Energii; **Piotr Maciążek**, ekspert ds. energetycznych, autor książki „Stawka większa niż gaz” oraz **Izabela Zygmunt**, ekspertka Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce. Debatę moderowała **dr Małgorzata Bonikowska**, prezes THINKTANK i członkini Team Europe. Wydarzenie zostało zorganizowane 31 marca 2022 r. w ramach cyklu „Rozmowy o Europie”, prowadzonego przez ośrodek THINKTANK i Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce.

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE EUROPY. JAK UNIEZALEŻNIĆ SIĘ OD ROSJI?

| ROZMOWY O EUROPIE

3

1. Jak uniezależnić się od Rosji?

Federacja Rosyjska jest dominującym dostawcą gazu do Unii Europejskiej: [zaspokaja](#) ok. 38% zapotrzebowania. Pod względem [ropy](#), 27 państw członkowskich UE importuje dziennie od 3,5 do 4 mln baryłek z tego kraju. Przyczyny tej sytuacji są stricte historyczne. Kiedy rodził się przemysł gazowy, nie było jeszcze rewolucji LNG, czyli gazu skroplonego, ani możliwości dostarczania go drogą morską. Ta alternatywa pojawiła się dopiero około 2008-2010 roku. Budowano zatem głównie rurociągi transportujące gaz ziemny, zwłaszcza z miejsc geograficznie najbliższych, takich jak Rosja.

[8 marca 2022 r.](#) Unia Europejska przedstawiła projekt całkowitego uniezależnienia się od surowców energetycznych z Rosji jeszcze przed końcem 2030 roku. Koncepcja [REPowerEU](#) ma na celu dywersyfikację dostaw gazu ziemnego, przyspieszenie wykorzystania gazów odnawialnych, a także oszczędzanie energii. [Zależność od rosyjskiego gazu ma zostać ograniczona o dwie trzecie](#) jeszcze przed końcem tego roku. Decyzje UE są splecione z polityką klimatyczną, zgodnie z którą [odchodzimy od paliw kopalnych](#).

Komentarze uczestników

Izabela Zygmunt

Ograniczenie importu gazu z Rosji o dwie trzecie oznacza [redukcję o około 100 miliardów metrów sześciennych](#). Według wyliczeń Komisji Europejskiej, można będzie to osiągnąć poprzez dwa mechanizmy: [zdywersyfikowanie dostaw](#) około 60 miliardów metrów sześciennych gazu oraz zastąpienie 40 miliardów metrów sześciennych gazu energią ze źródeł odnawialnych, głównie ze słońca i wiatru. Jesteśmy w stanie zaoszczędzić ok. 14 mld metrów sześciennych dzięki działaniom mającym na celu zmniejszenie zapotrzebowania na energię.

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE EUROPY. JAK UNIEZALEŻNIĆ SIĘ OD ROSJI?

| ROZMOWY O EUROPIE

4

Piotr Maciążek

Jeszcze za prezydentury Ronalda Reagana w USA, czyli w latach osiemdziesiątych, Związek Sowiecki groził Europie Zachodniej wstrzymaniem dostaw gazu. Już wtedy w Niemczech dominowało przekonanie, że aby Rosję demokratyzować, należy ją wciągnąć w szeroko pojęte więzi ekonomiczne. A ponieważ nie był to kraj zaawansowany technologicznie, a obfitujący w surowce, w naturalny sposób relacje gospodarcze poszły w kierunku importu rosyjskich nośników energii. „Oswajanie” Rosji poprzez robienie z nią interesów stało się jednym z naczelnych haseł „Ostpolitik” - niemieckiej polityki wschodniej. Sięga ona kilka dekad wstecz, do czasów socjaldemokratycznego kanclerza Willy’ego Brandta. Najbardziej spektakularnym przykładem niemiecko-rosyjskich więzi gospodarczych jest Gerhard Schroeder, były kanclerz i do niedawna członek rady dyrektorów Rosneftu, największej rosyjskiej spółki naftowej. Dziś jednak jest jasne, także i w Niemczech, że ta taktyka zawiodła.

Jednocześnie, w ostatnich dwóch dekadach doszło na świecie do zasadniczych zmian pod względem produkcji energii. Około 2008 roku nastąpiła rewolucja LNG i rewolucja łupkowa. Dzięki temu skroplony gaz zaczął być eksportowany m.in. przez Stany Zjednoczone, które wcześniej były skazane na dostawy z Zatoki Perskiej. Zaczęły powstawać gazoporty, takie jak terminal w Świnoujściu, droga morska stała się alternatywą dla rurociągów, pojawiła się więc konkurencja dla dostaw z Rosji. Jednym z największych światowych dostawców LNG stał się także Katar. Dziś dzięki negocjacjom z Japonią, część katarskiego gazu może zostać przekierowana z Azji Wschodniej do Europy.

Sonia Buchholtz

Świat jest wciąż głęboko uzależniony od węgla jako źródła energii. Ludzie potrzebują wiarygodnych informacji o środowiskowych i zdrowotnych skutkach wykorzystywania tego nośnika, aby zrozumieć dlaczego musimy z niego zrezygnować. Warto także pamiętać, że czas gra na naszą niekorzyść. Na przykład w Polsce wydobywanie węgla niskiej jakości powoduje choroby i zwiększa śmiertelność. Jednocześnie, ogromnym wyzwaniem polskiego ciepłownictwa są

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE EUROPY. JAK UNIEZALEŻNIĆ SIĘ OD ROSJI?

| ROZMOWY O EUROPIE

5

przestarzałe urządzenia, które należy wymienić. Wszystko to powoduje, że transformacja energetyczna jest dla Polski koniecznością. Musimy się modernizować i chronić nasze społeczeństwo. To kosztowny proces, ale środki z Unii Europejskiej motywują do przyspieszenia transformacji energetycznej.

2. Kryzys energetyczny. Co dalej z Europejskim Zielonym Ładem?

Jesienią 2021 r. Unia Europejska po raz pierwszy od dłuższego czasu musiała się zmierzyć z potężnym kryzysem energetyczno-gazowym. Został on wywołany trzema czynnikami: końcem zasadniczych restrykcji związanych z pandemią COVID-19, które blokowały działania firm; szybkim wzrostem gospodarczym w Europie, a także z przekierowaniem większości dostaw gazu skroplonego do Azji. Poza tym, rosyjski gigant energetyczny Gazprom wprowadził ograniczenia dostaw mające na celu podbicie ceny gazu ziemnego. To był wstrząs zarówno dla europejskiego przemysłu, jak i dla indywidualnych konsumentów. Wiele sektorów gospodarki odczuło gwałtowny wzrost kosztów ze względu na drastyczne podniesienie cen gazu na giełdach europejskich. Wojna w Ukrainie jeszcze spotęgowała ten kryzys.

Komisja Europejska przedstawiła projekt wspólnych działań, które mogą zniwelować negatywne efekty wzrostu cen i zapewnić bezpieczeństwo dostaw energii. Zaproponowano m.in. wprowadzenie obowiązku zmagazynowania przez państwa członkowskie co najmniej 80% gazu przed zimą. Przedstawiono również opcje interwencji rynkowej na szczeblu europejskim i krajowym, aby zrekompensować wciąż wysokie ceny energii. Jednocześnie, 2 lutego 2022 r. Komisja Europejska przedstawiła uzupełniający akt delegowany dotyczący taksonomii w dziedzinie klimatu, obejmujący niektóre rodzaje działalności związanej z gazem i energią jądrową. Zdecydowano w nim, że są one zgodne z celami klimatycznymi i środowiskowymi UE jako technologie przejściowe i pod warunkiem wypełnienia rygorystycznych kryteriów.

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE EUROPY. JAK UNIEZALEŻNIĆ SIĘ OD ROSJI?

| ROZMOWY O EUROPIE

6

Komentarze uczestników

Izabela Zygmunt

Od agresji Rosji na Ukrainę pojawiają się pytania, co teraz z [Europejskim Zielonym Ładem](#), co dalej z pakietem [Fit for 55](#). W mojej opinii nastąpi przyspieszenie, a nie spowolnienie transformacji energetycznej. Unia Europejska jest dziś gotowa ograniczyć zapotrzebowanie na paliwa kopalne z Rosji w dosyć krótkim czasie, bo realizuje politykę klimatyczną już od ponad dwóch dekad. Cały czas tworzymy zestawy instrumentów prawnych i finansowych, rozwijamy technologie, uczymy ludzi nowych sposobów wytwarzania i oszczędzania energii. Gdyby nie było tych wszystkich działań, mielibyśmy teraz dużo mniejsze pole manewru wobec Rosji.

Obecnie Europa jest skoncentrowana na przeciwdziałaniu destabilizacji wywołanej konfliktem zbrojnym w naszym najbliższym sąsiedztwie, wciąż także mierzy się ze skutkami pandemii. Nie zapominajmy jednak o tym, że zmiany klimatu są wyzwaniem strategicznie najpoważniejszym, bo egzystencjalnym. Żeby zatrzymać ocieplenie klimatu na poziomie półtora stopnia, musimy bardzo znacząco ograniczyć emisję jeszcze w tej dekadzie. Jeśli uda się osiągnąć [cel klimatyczny Unii Europejskiej na 2030 rok](#), czyli redukcję emisji gazów cieplarnianych o co najmniej 55% w porównaniu z rokiem 1990, to za 10 lat będziemy mogli dużo spokojniej patrzeć w przyszłość. Transformacja w stronę neutralności klimatycznej będzie już ugruntowana, a ryzyko związane z ocieplaniem się naszej planety stanie się dużo mniejsze.

Piotr Maciążek

Uważam, że w obecnych warunkach konieczna jest [korekta Europejskiego Zielonego Ładu](#). Wynika to z kilku czynników. Po pierwsze, popełniono błąd zakładając szybkie odchodzenie jednocześnie od węgla i od atomu. To spowodowało, że w europejskich miksach energetycznych zaczęło brakować odpowiedniej liczby megawatów ze źródeł stabilnych. To właśnie – a nie sytuacja międzynarodowa – doprowadziło do swoistej „pogoni za gazem” na giełdach, co wywindowało ceny. Było to zresztą także pochodną deficytów na rynku węgla i innych paliw kopalnych. Krótko mówiąc, jesienią 2021

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE EUROPY. JAK UNIEZALEŻNIĆ SIĘ OD ROSJI?

| ROZMOWY O EUROPIE

7

roku, czyli jeszcze przed wojną w Ukrainie, zbankrutowała wizja niemieckiej „Energiewende”, opartej całkowicie na alternatywnych źródłach energii (OZE). Komisja Europejska zdała sobie sprawę, że nie da się wprowadzić systemu, w którym byłyby wyłącznie OZE, gdyż wciąż potrzebujemy dużej ilości stabilnej energii. Dlatego właśnie [wpisano gaz i energię jądrową do taksonomii](#). To pomoże uporać się z szokami cenowymi i uzupełnić odnawialne źródła energii o solidną technologię niskoemisyjną opartą na paliwach tradycyjnych.

Sonia Buchholtz

Im więcej odnawialnych źródeł energii w miksie energetycznym, tym mniej zapotrzebowania na węgiel i gaz. Niezbędne jest konsekwentne inwestowanie w pozyskiwanie energii wiatrowej na lądzie i morzu oraz w fotowoltaikę. Nawet jeśli Europa będzie wciąż zmuszona w jakiejś mierze zaspokajać swoje potrzeby energetyczne przy pomocy paliwa przejściowego, będą to ilości dużo niższe, więc ewentualne niedobory przestaną być problemem, a uzależnienie od zewnętrznych zakupów poważnie spadnie.

Europa stara się mobilizować do działań w obszarze nauki i wdrożeń nowych technologii związanych z energią odnawialną. Decyzje o technologiach wykorzystywanych przez najbliższe 10 - 15 lat są podejmowane teraz, dlatego trzeba dobrze rozpoznawać bariery, z którymi mamy do czynienia i inwestować w ich usuwanie. Mamy na to pieniądze m.in. z [Europejskiego Systemu Handlu Emisjami](#). Musimy też koncentrować się na efektywności energetycznej, gdyż najtańszą energią jest brak konieczności korzystania z niej.

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE EUROPY. JAK UNIEZALEŻNIĆ SIĘ OD ROSJI?

| ROZMOWY O EUROPIE

8

3. Koszty społeczne transformacji energetycznej Europy

Przewodnim hasłem [Europejskiego Zielonego Ładu](#) jest założenie, że transformacja klimatyczna i energetyczna nie pozostawią nikogo samemu sobie, a koszty całego procesu będą sprawiedliwie rozłożone. [Unia Energetyczna](#) została zapoczątkowana jeszcze w 2015 roku, a przepisy powołujące ją do życia weszły w życie w 2018 roku w formie pakietu „[Czysta energia dla wszystkich Europejczyków](#)”. Jego kluczowym elementem jest zapobieganie ubóstwu energetycznemu oraz ochrona konsumentów energii, w tym małych i średnich firm przed negatywnymi skutkami zmian. Europejczycy zyskali nowe prawa, stali się bardziej upodmiotowionymi uczestnikami rynku energetycznego. Mają prawo do wytwarzania własnej energii i odsprzedawania jej nadwyżek. Kolejny unijny pakiet, [REPowerEU](#), zapowiadał cały katalog działań, które można podjąć na szczeblu krajowym w celu ochrony obywateli przed wysokimi cenami energii oraz zapobieganiu ich negatywnym skutkom.

Komentarze uczestników

Piotr Maciążek

Kryzys energetyczny sprawił, że po raz pierwszy Komisja Europejska straciła sterowność nad kierunkiem zmian w polityce klimatycznej. Okazało się, że nie da się wprowadzać tej transformacji odgórnie, jeżeli koszty dla społeczeństwa są zbyt wysokie. Tymczasem wojna w Ukrainie i gwałtowna zmiana kierunków importu węglowodorów w wyniku odcinania się Europy od dostaw z Rosji, pociąga za sobą jeszcze dodatkowe obciążenia dla państw i firm, co przełoży się na wzrost cen. Komisja Europejska będzie musiała na to reagować poprzez pakiety osłonowe. Jedno jest pewne – nawet po uspokojeniu się sytuacji w Ukrainie, Europejski Zielony Ład nie będzie taki sam, jak teraz. Nie ma pewności, czy dojdzie do dekarbonizacji Europy. To będzie zależało od akceptacji

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE EUROPY. JAK UNIEZALEŻNIĆ SIĘ OD ROSJI?

| ROZMOWY O EUROPIE

9

takich zmian przez obywateli. Zbyt wysoko podniesiona poprzeczka może doprowadzić do niepokojów społecznych.

Izabela Zygmunt

Trudno mi się zgodzić ze stwierdzeniem, że Unia Europejska dopiero teraz zauważa społeczny aspekt transformacji energetycznej. Komisja Europejska zaleca, żeby środki z [Europejskiego Systemu Handlu Emisjami](#), były obecnie wykorzystywane na osłonę społeczną, na przykład rekompensowanie wysokich rachunków za energię. ETS to bardzo duże źródło przychodów dla budżetów krajowych, także dla [budżetu Polski](#) (ponad 25 miliardów złotych w 2021 roku). Dzięki środkom ze sprzedaży uprawnień do emisji dwutlenku węgla, rządy są w stanie łagodzić negatywne skutki społeczne związane z wprowadzaniem zmian.

Sonia Buchholtz

Z ekonomicznego punktu widzenia, dywersyfikacja dostaw jest zawsze droższa niż kupowanie z jednego źródła. Właśnie z tego wynikał taki popyt na rosyjskie węglowodory: węgiel, ropa i gaz z Syberii są tanie i blisko. Jednak po interwencji Rosji na Krymie w 2014 r., Unia Europejska doszła do wniosku, że powinniśmy zmniejszyć naszą zależność energetyczną od Rosji. Dlatego dziś można rozmawiać o ograniczeniu dostaw a nawet embargu, choć trzeba będzie to rozłożyć w czasie.

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE EUROPY. JAK UNIEZALEŻNIĆ SIĘ OD ROSJI?

| ROZMOWY O EUROPIE

10

Wnioski z debaty

- Do rozpoczęcia wojny w Ukrainie [udział rosyjskiego gazu](#) w imporcie tego surowca do Unii Europejskiej wynosił ok. **38 proc.** Gaz sprowadza się również z Norwegii (16 proc.), Algierii (8 proc.) i Kataru (5 proc.). [Rosyjska ropa](#) stanowi ok. **27 proc. importu tego paliwa do UE**, a [pozostałe źródła](#) to Irak (9 proc.), Nigeria, Arabia Saudyjska (po 8 proc.) oraz Kazachstan i Norwegia (po 7 proc.).
- [Unia Europejska planuje](#), by za kilka lat kraje członkowskie były już całkowicie niezależne energetycznie od Rosji. Do tego czasu powinniśmy mieć dużo bardziej zdekarbonizowany system energetyczny oraz zelektryfikowany transport.
- [Źródła energii się zmieniają](#). Elektroenergetyka będzie bazować na odnawialnych źródłach energii. W energetyce ciepłej będziemy nadal korzystać z miks, ale równocześnie [inwestować w pompy ciepła](#). W przemyśle ważnym paliwem będzie [wodór](#).
- Równoległe do dekarbonizacji, [Unia Europejska będzie inwestować w efektywność energetyczną](#), czyli [mniejsze zużycie energii](#). Dobrym przykładem rozwiązań energooszczędnych są [żarówki typu LED](#), konsumujące mniej prądu niż ich tradycyjne odpowiedniki.
- [O kształcie miks energetycznego decydują indywidualnie państwa członkowskie](#). [Unia Europejska](#) jedynie określa warunki ramowe. Polska ma więc swobodę kształtowania swojej polityki energetycznej. Między członkami UE występują różnice podejścia, na przykład Niemcy rezygnują z energii atomowej, a Francja nie.
- [W polskim mikse energetycznym najważniejszą rolę odgrywa węgiel \(ponad 72 proc. udziału w produkcji energii elektrycznej\)](#). [Udział gazu stanowi 6 procent](#). Wydobywamy **3,8 mld m³ tego surowca** i [sprowadzamy](#) go także m.in. ze Stanów Zjednoczonych (3,7 mld m³ gazu skroplonego LNG) oraz Kataru i Norwegii (**2,3 mld m³**). 1 października 2022 r. gaz z Norwegii i z Morza Północnego popłynie do Polski również dzięki systemowi [Baltic Pipe](#). Ponadto [zwiększają się dostawy gazu LNG z USA](#), co ma pomóc Polsce zrekomensować deficyt związany z [zawieszeniem dostaw tego surowca z Rosji 27](#)

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE EUROPY. JAK UNIEZALEŻNIĆ SIĘ OD ROSJI?

| ROZMOWY O EUROPIE

11

[kwietnia b.r.](#) Do tego czasu Rosja była głównym dostawcą gazu ziemnego do Polski ([50 proc. - 9,9 mld m³ w 2021 r.](#)).

- [Złoza ropy w naszym kraju są niewielkie](#), ale [rafinerie w Płocku i w Gdańsku](#) są przystosowane do przerabiania dowolnego gatunku, możemy więc dywersyfikować dostawy. [Zastępujemy ropę z Rosji \(67,7 proc. importu](#) tego surowca i produktów ropopochodnych) kupując w Arabii Saudyjskiej, Iraku, Nigerii, Angoli, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Norwegii, na Litwie i w Kazachstanie.
- **Unia Europejska wprowadziła tzw. taksonomię, czyli [nowe wymogi dla instytucji finansowych](#).** Polega to na raportowaniu powiązania ich działalności z osiągnięciem celów energetyczno-klimatycznych. Taksonomia wprowadza zachęty finansowe, na przykład poprzez zaliczenie niektórych inwestycji firm jako „zielone”.
- **Podstawowym celem dekarbonizacji jest zahamowanie zmian klimatu, przy jednoczesnym przejściu na energię, która jest nieszkodliwa dla zdrowia, pewna i tania.** Unia Europejska dąży do tego, aby w drugiej połowie XXI wieku [mieć system w stu procentach oparty na odnawialnych źródłach energii](#).